

УДК 338.5

Корж М.В., д.е.н., професор

Київський національний авіаційний університет

АНАЛИЗ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ КОНЦЕПЦИИ ИННОВАЦИОННЫХ СИСТЕМ

В данной статье проведен критический анализ сложившейся ситуации в мировом экономическом пространстве, которая сопровождается интеграционными и глобализационными процессами. На основании этого была обнаружена острая необходимость в совершенствовании стратегий инновационного развития отдельных стран мировой экономики. Проведен анализ направлений формирования стратегии инновационного развития стран и определения курса развития современной инновационной стратегии.

Ключевые слова: инновационное развитие, критический анализ, инновационные стратегии

Korzh M. V.

ANALYSIS OF TERMS OF FORMING OF MODERN CONCEPTION OF INNOVATIVE SYSTEMS

The walkthrough of the folded situation in outer economic space, that is accompanied by integration and by globalization processes through revivifying of world economy, is conducted in this article. On the basis of it was found out a sharp necessity for perfection of strategies of innovative development of separate countries of world economy. Actuality of this direction of scientific research in the modern terms of development of world economy on the whole and within the framework of separate national economies confirmed by that exactly innovative activation of international business entities is basic direction of modern development of world economy, providing a quickness and quality of exit from a crisis. The analysis of directions of forming of strategy of innovative development of countries and determination of course of development of modern innovative strategy is conducted. It is well-proven that an objective necessity of strengthening of strategic constituent of international innovative activity is for the countries of the world, as international business entities related to such external pre-conditions: intensive forming of the global trade system at direction of revivifying; by transformation of models of development of national markets in innovative to direction; by the real acceleration of scientific and technical progress; by the increase of scales of economic expansion of TNC.

Keywords: innovative development, walkthrough, innovative strategies

Korzh M.V.

АНАЛИЗ УМОВ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ

У даній статті проведений критичний аналіз ситуації в світовому економічному просторі, що склалася, яка супроводиться інтеграційними і глобализаційними процесами. На підставі цього була виявлена гостра необхідність у вдосконаленні стратегій інноваційного розвитку окремих країн світової економіки. Проведено аналіз напрямків формування стратегії інноваційного розвитку країн та визначення курсу розвитку сучасної інноваційної стратегії.

Ключові слова: інноваційний розвиток, критичний аналіз, інноваційні стратегії

Постановка проблеми в загальному виді та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Інноваційний розвиток світової економіки є наслідком реалізації стратегій економічного розвитку країн, регіонів та корпорацій, який посилюється діяльністю наднаціональних інституцій у сфері регулювання операцій з інтелектуальними ресурсами на глобальних ринках високотехнологічної продукції. Інтернаціоналізація економічної діяльності і міжнародна конкурентна боротьба, як дві взаємопов'язані сторони процесу глобалізації, ставлять національні держави перед необхідністю визначення умов їх приєднання до світового економічного простору: або підпорядкування йому і зведення по суті національної економіки до обслуговуючої світової господарської комплексу, проте конкурентоспроможність не може бути досягнута раз і назавжди. Вона вимагає постійних зусиль компаній і держав із вдосконалення систем менеджменту якості організацій, швидкої і адекватної реакції національної інфраструктури та зміни ринків.

Аналіз останніх наукових досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Основні шляхи та пріоритети інноваційного розвитку світової економіки були сформувані й відбиті в роботах відомих закордонних і вітчизняних учених

Дж. Акерлоф, Т. Верлен, Дж. Даннінг, Р. Манделл, Дж. Неш, М. Спенс, Дж. Стігліц, А. Тихонов, Ф. Хайек, Ю. Ясинський та ін.

Слід підкреслити, що сучасна концепція інноваційних систем інтегрувала в себе ряд класичних праць економічної теорії. По-перше, це роботи, пов'язані з дослідженням феноменів інноваційної діяльності різномасштабних суб'єктів – як окремих підприємств, малих фірм, корпорацій так і в держав в цілому. Основоположними в цьому напрямі є роботи Й. Шумпетера. В роботах українських та російських економістів Дагаєва А., Тимощука Л., Швеця В.Я., Єфремова Н.Ф., Маляра Н.І. та інших проведені дослідження щодо особливостей стратегій та моделей інноваційної діяльності суб'єктів ринку.

По-друге, це праці науковців, в яких викладені теоретичні основи інституційної моделі інноваційного розвитку національної економіки. Інституційна модель має на увазі формування системи інститутів (включаючи законодавство і інноваційну інфраструктуру систему), що створюють сприятливі умови для інвесторів і стимулюють підприємницьку діяльність. Базовою категорією інституційної економічної теорії і фундаментальною одиницею інституційної структури виступає інститут. Засновник інституціоналізму Т. Веблен визначав інститути як комплекс характерних способів мислення і загальноприйнятої поведінки, як сукупність офіційних і неофіційних правил гри, способів ведення справ і управління трансакціями.

Інституційне середовище суспільства – це фундаментальні політичні, соціальні, юридичні правила, в рамках яких відбуваються процеси виробництва і обміну (конституційне, виборче, майнове, контрактне право); правила, які регулюють відносини в публічній сфері (теорія суспільного вибору); правила, які регулюють відносини в приватній сфері (теорія прав власності); правила поведінки економічних агентів на контрактній основі (теорія корпорації, теорія регулюючих структур); негласні правила поведінки економічних агентів (звичаї, традиції, моральні установки, релігійні заповіді).

В цьому контексті перед державою постають дві задачі: перша - формування власних інститутів, відповідних сучасній постіндустріальній економіці, друга - їх адаптація в систему міжнародних інститутів [3]. Потрібно враховувати, що стратегія розвитку повинна забезпечувати формування інституційної структури економіки, яка спроможна забезпечувати інноваційний розвиток національної економіки в умовах посилення міжнародної конкуренції на глобальних ринках високотехнологічної продукції.

Результати досліджень, одержані Й. Шумпетером та його послідовниками Ф. Хайеком, Д. Нортон, Р. Солоу стали основою формування теорії національних інноваційних систем. Основоположниками теорії формування НІС можна по праву рахувати К. Фрімена, Б. Лундвалла і Р. Нельсона, які проаналізували розвиток інноваційної діяльності в різних країнах і на цій основі теоретично обґрунтували основні складові та функції НІС.

Основу НІС складає підсистема генерації знань, що представляє собою сукупність організацій, які виконують фундаментальні дослідження і розробки, а також прикладні дослідження. Другою важливою підсистемою НІС є професійна підготовка фахівців, яка, зокрема, забезпечується системою закладів вищої освіти. В розвинутих країнах вона має стійкі традиції і завжди орієнтована на потреби ринку. Виробництво наукомісткої продукції здійснюється як великими корпораціями, так і малими і середніми підприємствами, що працюють у сфері наукомісткого бізнесу. Практично всі НІС мають на державному рівні добре налагоджені правові й економічні механізми взаємин великих, середніх, малих фірм і інвесторів, які реалізуються через акції цих фірм і страхування технологічних ризиків тощо. Отже, система податкових пільг та фінансової підтримки науковців є ще однією важливою складовою НІС. Важливим інструментом формування НІС економічно розвинених країн є стимулювання розвитку інновацій. Разом з тим, треба відзначити, що пріоритетна державна підтримка малого інноваційного підприємництва можлива тільки в умовах стабільно працюючих великих корпорацій.

В роботах науковців узагальнені особливості формування і функціонування національних інноваційних систем розвинених країн і виявлені наступні закономірності:

- держава відіграє активну роль у формуванні і функціонуванні НІС, при цьому у міру становлення інноваційної економіки здійснюється перехід від прямого управління до індикативного;

- підвищується роль регіонів в розвитку інноваційних процесів, при цьому інноваційна система розглядається як один з інструментів територіального розвитку;

- по мірі розвитку національних інноваційних систем відбувається їх інтеграція в наднаціональні інноваційні системи [3,4].

Найявний зарубіжний досвід показує, що національна (державна) інноваційна система однозначно відповідає суспільно-економічним відносинам і рівню розвитку продуктивних сил держави, на території якої вона функціонує. Наслідком цього є те, що НІС повинна формуватись індивідуально для кожної країни, однак у кожному конкретному випадку можуть бути використані окремі підходи, які позитивно себе зарекомендували в інших країнах.

Основними напрямками створення інфраструктури знань є такі: а) створення міжкраїнових мереж інноваційної діяльності; б) формування європейської фінансової структури, що здійснює підтримку розвитку малого і середнього підприємництва; в) організація інформаційного забезпечення патентної діяльності, підтримки інноваційних процесів на європейському рівні [1-3].

Цілі статті. Є аналіз напрямлень формування стратегія інноваційного розвитку країни та визначення курсу розвитку сучасної інноваційної стратегії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Використовуючи принцип системності при вивченні державного регулювання економіки, варто мати на увазі і те, що системний розгляд об'єкта може відбуватись в різних формах. Насамперед, - у формі виділення реального зв'язку явищ. Стосовно до предмета нашого дослідження – це виявляється у встановленні взаємозв'язку цілей соціально-економічного розвитку і засобів їх досягнення. Безсумнівно, що форми, методи і межі державного втручання в економіку багато в чому визначаються цільовою функцією розвитку системи (країн, суспільства).

Виділення зв'язку явищ не є тотожним виділенню реальної спільності явищ. Останнє припускає не тільки визначення взаємозалежності, взаємодії явищ, але і пошук їх однотипності. Так, у системі державного регулювання економікою групуються економічні й адміністративні методи. Багаторівневий системний аналіз державного регулювання економіки дозволяє зробити висновки щодо предмета пізнання, дає підставу сформулювати закономірності державного регулювання і вивчити його специфічні форми, методи і важелі, а також їх ефективність у конкретних історичних умовах.

Теорії ринкових конкурентних переваг містять концептуальні положення, необхідні для розробки стратегії країни, вибору механізмів та інструментів її реалізації, які мають забезпечити інноваційні конкурентні переваги національної економіки та її суб'єктів на глобальних ринках.

Вибір економічної політики, визначення макроекономічних завдань економічного розвитку, розробка інваріантності моделей економічного розвитку, макроекономічне прогнозування наслідків зовнішньоекономічної політики держави у сфері науково-технологічного обміну має базуватись на застосуванні теорії макроекономічного моделювання (напрямок 2, табл. 1).

Стратегія інноваційного розвитку країни – це загальний план дій щодо забезпечення інноваційної діяльності всіх суб'єктів економіки, виходячи зі сформованої мети та оцінки економічного стану на даному етапі розвитку. Реалізація стратегії має певні часові та просторові межі і залежить від впливу ендогенних та екзогенних факторів, моніторинг яких потребує прийняття рішень щодо корегування в системі механізмів, інструментів та тактики досягнення поставлених цілей. Застосування сучасних концептуальних положень теорії прийняття рішень дозволить забезпечити ефективність та наукову обґрунтованість заходів в реалізації стратегії інноваційного розвитку як національної економіки в цілому, так і її суб'єктів (напрямок 3, табл. 1).

Таблиця 1

Генезис теорій інноваційного розвитку країн світової економіки

№ п/п	Наукові напрями розвитку теорій	Основні теорії
1.	Теорії ринкової конкуренції	1.1. Теорія рівноваги Дж. Неша 1.2. Теорія економічної рівноваги М. Спенса Теорія асиметричності інформації Дж. Акерлофа 1.4. Теорія економічної інформації Дж. Стігліца
2.	Теорії макроекономічного моделювання	Теорія типів макроекономічної динаміки Ю. Ясинського, А. Тихонова 2.2. Теорія економічної політики Я. Тінберга
3.	Теорії прийняття рішень	Теорія «квазіраціональності» вибору Д. Канемана, А. Тверські Теорія вибору економічної політики Р. Манделла Теорія раціональних очікувань Т. Саржента
4.	Теорії впровадження нових технологій	4.1. Теорія «периферійного капіталізму» Р. Пребиша 4.2. Теорія розсіяного знання Ф. Хайска 4.3. Теорія інституціоналізму Т. Веблена 4.4. Теорія інноваційних систем К. Фрідмена 4.5. Теорія конкурентних переваг М. Портера 4.6. Еклектична парадигма Дж. Даннінга

Інноваційний розвиток світової економіки характеризується формуванням основ високотехнологічної економіки. Саме країни, які обрали за пріоритетні цілі структурні зміни національних економік у напрямку домінування високотехнологічних укладів, сьогодні займають лідируючі позиції за ознакою рівня міжнародної конкурентоспроможності. Орієнтація на розвиток високотехнологічної економіки у визначені стратегічних напрямів економічного розвитку має теоретично обґрунтовану доцільність і базується на концептуальних положеннях теорій впровадження технологій (напрямок 4, табл. 1).

Фундаментальність та різноплановість теорій вказує на важливість та наукову доцільність даного напрямку досліджень. У розвиток зазначених теоретичних положень доцільною є розробка функціонального підходу щодо формування стратегії інноваційного розвитку країн світової економіки.

Термін «функція» у даному контексті використовується для позначення сукупності однорідних дій суб'єктів глобального інноваційного процесу щодо формування, реалізації і моніторингу стратегії інноваційного розвитку країни в умовах глобалізації.

Основним положенням функціонального підходу є твердження про первинність функціонального призначення світогосподарської системи і її структурної організації. Відповідно, структура інноваційної системи країни визначається сукупністю реалізованих функцій в рамках даної діяльності, а також умовами її існування і функціонування.

Динамічний розвиток світової економіки може стимулювати нові потреби і, відповідно, нові функції світогосподарської системи, тобто зміна набору функцій між суб'єктами глобального інноваційного процесу приводить до відповідних змін її функціонально-структурної організації. Зміни мають місце і при формуванні методів, механізмів та інструментів реалізації стратегій. В процесі інноваційного розвитку світової економіки відбувається інтеграція та диференціація функцій глобальної інноваційної системи в цілому, національних інноваційних систем, їх підсистем і елементів, зникнення і поява нових функцій та їх носіїв у просторі і часі.

Стратегія інноваційного розвитку країн світової економіки може розглядатись як сукупна діяльність різних, але взаємопов'язаних суб'єктів міжнародних економічних відносин щодо визначення пріоритетів розвитку, вибору механізмів та інструментів досягнення поставлених цілей, організації та управління інноваційною діяльністю з метою отримання конкурентних переваг на глобальних ринках.

Функції держави тісно пов'язані зі стратегічними завданнями, але не зводяться лише до них.

Аналіз функцій держави повинен дати відповідь на ряд питань:

- що повинна робити держава на певному етапі свого розвитку і як;
- на чому повинні бути сконцентровані зусилля її органів і відомств;
- якими методами необхідно реалізувати виконання поставлених стратегічних завдань.

За допомогою функцій держава реалізує свої завдання і цілі, які стоять перед суспільством, у зв'язку з цим функції існують не тільки реально, але і потенційно, як здатність або можливість до певної діяльності. Держава, яка не має відповідного механізму виконання функцій, або не може виконувати свої головні функції належним чином, є неіздатною реалізувати обрані стратегії. Разом з тим, державні функції не є щось раз і назавжди визнане чи впроваджене іззовні: вони виникають, здійснюються і розвиваються у відповідності з тими завданнями, що належить виконувати державні у конкретних історичних умовах. Таким чином, функції держави знаходяться в тісному зв'язку між собою і з тими суспільними відносинами, на які держава намагається активно впливати у відповідності зі своїми потребами, всією своєю політикою. Саме функції держави характеризують сутність державного впливу на суспільні відносини. Таким чином, кожна країна повинна визначати рівень державного впливу на стратегію розвитку національної економіки з урахуванням загальних тенденцій глобального інноваційного процесу.

Проведений системний аналіз дозволяє виділити такі основні групи чинників формування сучасного глобального інноваційного середовища: економічні, технологічні, регуляторно-правові, політичні, соціальні, екологічні.

До економічних чинників, які формують сучасну систему світогосподарського розвитку, належать:

- зміна базисних складових економічної системи, заснованої на знаннях;
- інтернаціоналізація економічної діяльності і міжнародна конкурентна боротьба за володіння інтелектуальними ресурсами;
- галузево-структурні трансформації світової економіки;
- глобальні кризи, в основі яких лежать зміни технологічних укладів, формування глобальної інтегрованої інноваційної інфраструктури.

До політичних чинників належать такі:

- загострення протиріч між країнами з високим рівнем розвитку економіки та менш розвиненими країнами;
- рух антиглобалістів;
- формування політичних блоків та угруповань.

Регуляторно-правовими чинниками формування сучасного глобального інноваційного середовища є такі:

- розширення правового поля міжнародних інституцій у сфері охорони інтелектуальної власності та регулювання міжнародних інноваційних процесів;
- формування та вдосконалення нових принципів міжнародного права у сфері високих технологій, впровадження нових норм міжнародної сертифікації високотехнологічної продукції тощо.

До соціальних чинників ми відносимо такі:

- формування глобальної мережі ринку праці;
- поширення і поглиблення форм залучення фахівців до міжнародної інноваційної діяльності;
- зміна функціональної ролі окремих ланок міжнародної системи освіти тощо.

В умовах розвитку глобальної економіки важливим імперативом є творча діяльність людини, тому головним чинником конкурентоспроможності країни стає людина – головна рушійна сила інноваційного процесу, носій інтелекту, знань, інформації.

Екологічними чинниками формування глобального інноваційного процесу є такі:

- зростання масштабів екологічних технологій;

- зміна способу організації міжнародних економічних угод в сфері охорони навколишнього середовища;
- розширення міжнародної інтеграції шляхом формування глобальних екологічних систем і технологій;
- екологізація міжнародного бізнесу.

Технологічні чинники обумовлюють зміни у способах виробництва і розподілу товарів та послуг і, як наслідок, у структурі груп споживачів продукції та виборі стратегій інноваційної діяльності міжнародних компаній. До головних технологічних чинників слід віднести: посилення конкурентної боротьби за лідируючі позиції у сфері розробки і патентування нових технологій між країнами світової економіки; прискорення процесу наукових розробок; розширення міжнародного науково-технологічного обміну; формування глобальних ринків високотехнологічної продукції.

Стратегія інноваційного розвитку національної економіки у нашому розумінні є синтезом форм та методів державного регулювання, які забезпечують інтеграцію різних стадій інноваційного процесу шляхом ефективного використання базисних складових (інтелекту, інформації, ресурсів) з метою отримання на цій основі міжнародних конкурентних переваг.

Висновки. В результаті проведеного дослідження обґрунтовано об'єктивність переходу на інноваційну модель економічного розвитку. На основі змістовного опрацювання стадій конкурентного зростання за М.Портером (I – на внутрішньому ринку існує стабільний попит; II – основні фактори не відіграють основної ролі, удосконалюються розвинені і спеціалізовані фактори; III – конкуренція ведеться переважно на основі диференціації продукту; IV – вивозиться капітал на базі прямих зарубіжних інвестицій; V – держава і компанії розробляють стратегії інтернаціоналізації, міжнародні і глобальні стратегії розвитку; VI – зміцнюються міжнародні позиції країни щодо надання послуг; VII – серед методів державного впливу на економіку переважають непрямі важелі) доведено необхідність в умовах глобалізації існування національних інноваційних систем (сукупності структур та інституцій з продукування, правового і фінансового супроводу та комерційної реалізації наукових знань і технологій в межах національних кордонів).

Проведені дослідження дозволяють визначити, що об'єктивна необхідність посилення стратегічної складової міжнародної інноваційної діяльності в країнах світу пов'язана з такими зовнішніми передумовами:

по-перше, інтенсивне формування глобальної торгової системи під егідою СОТ, діяльність якої спрямована не лише на уніфікацію міжнародних правил торгівлі товарами, послугами та інтелектуальною власністю, а й на лібералізацію торгових режимів країн, посилює міжнародну конкуренцію і підвищує значимість інноваційних факторів при позиціонуванні країн на глобальних ринках;

по-друге, трансформація попередніх моделей відносно обмежених національних ринків у взаємозалежні глобальні ринки, на яких демократичні зрушення та формування сучасних стилів життя, швидка зміна технологій та загострення екологічних проблем, зумовлюють появу нових ринкових можливостей;

по-третє, реальне прискорення науково-технічного прогресу і впровадження розробок у виробництво зумовлює скорочення життєвих циклів товарів;

по-четверте, глобалізація світового господарства, зростання масштабів економічної експансії ТНК.

Список використаних джерел:

1. Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 28–32.
2. Валдайцев С. В. Управление инновационным бизнесом : учеб. пособие для вузов / С. В. Валдайцев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 343 с.
3. Липов В. В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль II. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії. – К.: Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 368с.
4. Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. – К.: Видав. центр «Друк», 2002 – 345с.
5. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 400с.
6. Микитюк П. П., Сенів Б. Г. Інноваційна діяльність. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 392с.
7. Стадник В. В., Йохна М. А. Інноваційний менеджмент. – К.: Академвидав, 2006. – 464с.